

A FEHÉR NÉGER

FELÜLETES GONDOLATOK A HIPSTERRŐL

Norman Mailer

Talán sohasem mérhetjük fel a koncentrációs táborok és az atom-bomba hatását a föld valamennyi lakójának tudatalattiján. A civilizáció története, de meglehet, hogy általában a történelem során először kényszerültünk azzal a visszafojtott felismeréssel élni, hogy egyéniségünk legkisebb ingadozása, képzeletünk másokra erőszakolása, vagy ha úgy tetszik, az eszme és az egyéniség hiánya egyúttal valamilyen hatalmas statisztikai műveletben, tételként, pusztulásra kárhóztathat bennünket. Fogaink megszámláltnak, hajunkat megőrzik, de halálunk ténye feledésbe vész, méltatlan és észrevétlen lesz, olyan halál, amely nem felelősséggel elhatározott cselekedetek ésszerű következménye, hanem *deus ex machina* egy gázkamrában vagy egy radioaktív városban. S így a természetet kordában tartó, az időn, a társadalmi okokon és következményeken uralkodó, fausti vágyra épült civilizáció kellős közepén — ez a gazdasági civilizáció elhitette magával, hogy az idő egyáltalán leigázható — lelkünket elviselhetetlen kétség nyomta; mivel halálunk értelmetlen, életünk is az volt, az októl és következménytől megfosztott idő pedig a végéhez ért.

A második világháború olyan tükröt tartott az emberiség elé, hogy megvakult, aki belenézett. Hiszen ha az igazságtalanság örökké megoldatlan ellentmondásaira alapozott szuper-államok görcseinek és haláltusájának következtében tízmilliók pusztulhattak el a koncentrációs táborokban, azt is beláthattuk, hogy ez bármilyen torz és osalóka képe is az ember alkotta társadalom teremtményének, mégis az emberiség közös alkotása volt — legalábbis a múltban —, és ha a társadalom ily gyilkosnak bizonyult, hogyan állhatjuk meg, hogy saját természetünket akár a legfertelmesebb vizsgálatnak alá ne vessük?

Ami még rosszabb, az egyéniséget felmutató bátorság, a saját hangunk hallatásának ideje elszállt — többé nem áltathatjuk magunkat azzal, hogy egy radikális, felsőbbrendű réteghez tartozunk. Megtanulhattuk, hogy ha egyszer különállásunk jelét adjuk, nevünk aktába

kerül, melyet nyílt válság idején előszednek. Nem csoda, ha az elmúlt időre mint az alkalmazkodás és lehangoltság éveire emlékezünk. Az amerikai élet minden pórusából a félelem búze szívárog; kollektív idegösszeroppanásban szenvedünk. A bátor cselekedetek, melyeknek tanúi lehettünk, néhány kivételtől eltekintve, elszigetelt egyének elszigetelt cselekedetei voltak.

Ebben a sivár talajban gyökeredzik az amerikai egzisztencializmus jelensége. A hipster az az emberfajta, amely tudja, hogy ha közös keresztünk a hirtelen atomhalál rettenete, ezé a gyors halálé, melyet az állam mint *univers concentrationnaire* okoz; vagy az alkotó és lázadó ösztönök megbenítő alkalmazkodás következménye, a lassú halál — amelyet semmiféle rákkutató alapítvány nem fedezhet fel a szellem, a szív, a máj és az idegek pusztulásának árán! — nos, ha a huszadik század szülötte arra kárhóztatott, hogy kora gyermekségétől korai öregségéig a halál tudatával éljen, akkor a lét egyetlen lehetősége elfogadni e haláltudatot; belenyugodni, hogy állandó veszélyben élünk, elszakadni a társadalomtól, vállalni a gyökértelenséget és lázadó énünk parancsának engedelmeskedvén, feltérképezhetlen utat választani. Röviden: akár a bűnöző életét választjuk, akár nem, el kell határoznunk, hogy a pszichopátát bátorítjuk magunkban, olyan tapasztalatokat kell keresnünk, amelyek csak a jelenhez fűznek. Mert a biztonság egyúttal unalom, tehát sorvadás is. A jelenben, a tágas, jövő, múlt és emlékezet nélküli, mesterséges beavatkozástól mentes jelenben kell élnünk. Addig küzdjünk, amíg le nem tepernek, tegyük kockára akaraterőnket a mersz kis és nagy válságaiban, a mindennap fenyegető, váratlan helyzeteiben, és vegyük tudomásul, hogy ha veszünk, nem mozdulhatunk többé. A Hip rejtett lényege a pszichopátikus vonzás. Az, hogy újfajta győzelmek újabb látomásokra képesítenek, az, hogy a vereség, a nemkívánatos vereség tönkreteszi a szellemet, és akaraterőnket rabságba dönti, míg végül az átlagember szokásainak börtönébe jutunk. Ennek eredménye: unalom, csendes kétségbeesés és néma, jeges, önromboló örület. Légyen akár Hip, akár Négysegletes — és ez olyan feltételeség, melyet az amerikai életben felnövő minden egyes nemzedék érezni kezd — az ember vagy lázad, vagy alkalmazkodik, vagy az amerikai vadnyugat éjszakai életének úttörője lesz vagy négyzetességébe zárkózik, az amerikai társadalom totalitárius hálójába kerül, és sikerei érdekében alkalmazkodni kényszerül.

A totalitárius társadalom rettenetesen sokat követel polgárainak merszétől, a részben totalitárius társadalom pedig még többet, mert ott még nagyobb az általános nyugtalanság. Ha az ember *ember* akar maradni, minden szokatlan cselekedet aránytalanul sok bátorságot követel. Nem véletlen, hogy a Hip szülője az a néger, aki két évszázad óta a demokrácia és totalitárizmus mezsgyéjén él. De a Hipnek mint az amerikai föld alatti világ életfilozófiájának a születése valószínűleg a dzsessznek a kultúrába késként hatoló megjelenésével, szövevényes, de az avantgarde nemzedékre tett hatásával függ össze. Ez a kalandor nemzedék a húszas években, a depresszió és a háború idején, részben szántsándékkal, részben csontjain keresztül tanulta meg a kiábrán-

dulás és az undor leckéjét. Közös bizalmatlanságot táplál azokkal szemben, akiknek túlon túl sok a pénzük és kanalukat sokféle levesbe mártják, s ugyanilyen bizalmatlanság él benne az egyetlen társ, a családi biztonság és a tiszteletreméltó nemi élet kizárólagos társadalmi eszméje iránt. Jóllehet szellemi elődeit oly különböző hatásokban leljük meg, mint D. H. Lawrence, Henry Miller és Wilhelm Reiché, magatartása Hemingway filozófiájának felel meg. „Ilyen csúnya világban — ismételte Hemingway, ha parvenü sznobsága és lelkes ingyencsége közben időt szakított —, ilyen csúnya világban se szeretet, se könyörület, se jóság nem létezhet, ha az embernek inába száll a bátorsága” — ez valóban illik e nemzedékre! Leginkább Hemingway kategorikus imperatívuszát fogadta el, miszerint ami éppen jóérzést kelt bennem, az egyúttal jó is.

Nem csoda hát, ha egyes amerikai városokban; természetesen New Yorkban, ezenkívül New Orleansban, Chicagóban, San Franciscóban és Los Angelesben, akár Párizsban és Mexikóban, e nemzedék elfogadta, amit a Néger kínált. Olyan városokban, mint Greenwich Village, a szerelmi háromszög végül beteljesedett: a bohém és a fiatalokú bűnöző találkozott a Négerrel, a Hipster pedig az amerikai élet szerves részévé vált. Ha jeggyűrűnek a marihuanát tekintjük, a csecsemő nyelve a Hip volt, mert a lét olyan elvont érzésállapotát fejezte ki, melyet mindenki, legalábbis aki a Hip szerzetéhez tartozott, megérthetett. A fehér és fekete e házasságába a kulturális kelengyét a Néger hozta. A Néger, ha egyáltalán élni akart, születése percétől kezdve semmilyen élményt nem foghatott fel esetlegesként, sohasem mehetett végig az utcán úgy, hogy sétája alatt az erőszak valamilyen formájától ne kellett volna tartania. A biztonság jelképei: anya, család, otthon, a négerek millióinak még álmában sem jelenhetnek meg, számukra mindez elérhetetlen. A Néger a világ legegyszerűbb választása előtt áll: sorsa vagy állandó megszegyenülés, vagy állandó veszedelem. Ebben az állapotban a fentmaradáshoz éppúgy szükséges a paranoia, mint a vérkeringés. A Néger életben maradt, és testének szükséglete szerint úgy növekedett, ahogyan tudott. Mivel létének sejtjeivel tudta, hogy az élet harc — minden kivételt tekintetbe véve —, csak ritkán fejleszthette ki magában a kifinomult civilizáció gátlásait, megmaradása érdekében a primitív élet művészetét sajátította el. A tágas jelenben szombat esti örömeinek élt, a szellem élvezetét feladta a test sürgetőbb követeléseire, zenéjében léte jellegének, milyenségének, dühének, öröme végtelen változatainak, vágyának, kínjának, morgásának, kéje görcseinek, csikarásának, sikoltásának és rémületének adott hangot. Mert a dzsessz magának a kéjnek, a jó és a rossz kéjnek a muzsikája. Így szólhatott egy egész néphez, még felhígítottan, eltorzultan, rohadtan és félig meggyilkolva is. Nem számított, hogy milyen vulgáris, vézna, a fehérek által is felfogható formában közölt valamit a művészet. Azt közölte, hogy „*én most ezt érzem, és te is ezt érzed*”.

A kalandor új fajtája jelent meg, a városi kalandoré. Éjszakánként olyan cselekedetekre szánta magát, amelyek a Néger magatartásával egyeznek. A Hipster magába szívta a Néger egzisztencialista lényegét, és gyakorlati szempontból fehér négernek tekinthető.

Célravezető lehet, ha a Hipstert filozófiai pszichopataként kezeljük, akit nemcsak betegségének veszedelmes következményei érdekelnek, hanem legalábbis magamagának törvénybe foglalja a feltételezéseket, melyekre belső világa épül. Ilyen értelemben a Hipster pszichopata, de mégsem egészen az, inkább a pszichopata ellentéte, mert a filozófus narcisszisztikus szemléletére is képes; arra, hogy önnön indulatainak legmélyebb rétegeibe tekintsen. Ez pedig a valódi pszichopata esztelen érvelésétől idegen. Ebben az országban, ahol évente a pszichopaták milliói fejlődnek ki, a népszerű kultúra — amely a nemi életet egyszerre bűnként és paradicsomként jelképezi — bélyegét viselve, mint-ha alkalom nyílna a pszichopata ellentétének növekedéséhez. Olyan pszichopatára gondolok, aki ellenáll saját létének, mert biztos abban, hogy lázadása igazságos, a mindenségről alkotott képe helyes, és ez különbözteti meg a tudatlanok tömegétől, a reakciós előítéletek hordozóitól és a gyakoribb pszichopata kétségeitől. A Hipster, miután tudatalatti tapasztalatait tudatosra váltotta, vágyainak gyújtópontját az azonnali kielégülésről a jövő erőtartalékára helyezte át — s ez a civilizált egyéniség jele. De egy felmérhetetlen különbséggel. A Hip kifinomultsága az őserdő bölcs lakójáé, vonzása a civilizált egyén számára megközelíthetetlen. Ha tízmillió amerikaiórl feltételezzük, hogy pszichopata — és e szám igen szerény —, talán százezer akad közöttük, aki Hipsternek vallja magát. Fontosságuk abban rejlik, hogy elitet alkotnak, ennek lappangó kegyetlenségével, beszédüket pedig bármely kamasz megértheti, mert a Hipster felfogása megegyezik élményeivel és lázadó indulataival.

A pszichopata drámája tulajdonképpen az, hogy szerelmet akar. Nem párkereső szerelmet, hanem az egyre apokaliptikusabb kéj szerelmét. Gyógymódja a kéj; sejtjeivel érzi, hogy az alapos kielégülés utat nyit képességeinek, míg a felületes kielégülés börtönbe zárja. Kutatóútja során a pszichopata megtestesíti a jellemét formáló társadalom végtelen ellentmondásait, és az apokaliptikus kielégülés gyarkorta oly messze kerül, mint a grál-kehely, mert a körülötte élő férfiakkal és asszonyokkal való kapcsolata az erőszak kerülőútjaival, fészkeivel és buktatóival van tele. Még ha gyűlöletét valamilyen cselekedettel levezeti is, körülményei újrateremtik, s végül úgy jár, mint a béka, amely csak azért kúszott a kútikáváig, hogy ismét a mélybe zuhanjon.

Mégsem állíthatjuk, hogy a teljes kielégülés utáni hajsza értelmetlen. Ha a civilizált világban sem űhatunk a kultúra nektárjából, mert civilizációnk kulturálatlan, elidegenített, kizsákmányolható emberanyagon nyugszik, a nemi különállás — ha lélektani gyökereink ugyan a mélyből erednek! — legalább azzal kecsegtet, hogy testünk, amíg élünk, egészséges marad. Nem lehet véletlen, hogy a négerék között a legtöbb a pszichopata. Gyűlölve és magát gyűlölven, a Néger rákényszerül, hogy a civilizációnak a Négyszegletes szemében bűnnel, éretlenséggel, rothadással, eltorzulással, halállal vagy önpusztítással egyenlő területeire is behatoljon. (A Négyszegletes számára, annak a klikknek helyzetétől függően, amelyből a világmindenséget szemléli, e kifejezések súlya egyforma; bűnös és éretlen egyaránt elmarasztaló ítéletet jelent.)

A Négernek nincs olyan szerencséje, hogy önbizalmát ily visszavonhatatlan ítéletekkel táplálhassa, inkább az ellenkező irányban halad, arra, ahol minden életforma egyformán elfogadható. A szabad szerelem, perverzitás, striciség, kábítószer-élvezet, erőszakoskodás, pohárcsapkodás, késelés — és ami még tetszik — közepette a Néger a mélység erkölcsét alakította ki, etikai mércét állított a jó és rossz emberi tevékenység számára, s eszerint értékeli a szorgalmas selyemiút — a lusta esete persze fordított —, a megbízható kábítószer-pecért és a prostituáltat. Adjuk mindehhez nyelvi tehetségét, elvont, kétértelmű kifejezésmódját, melyre az elnyomás tanította (Ide figyelj, apám, tudod, egy csajt keresek, aki bezsongít...), a népük mentorává nőtt dzsesszenészek átható érzékenységét, és tüstént megértjük, hogy a Hipet, bár mesterséges képződmény, bensőséges élmények hatása formálta, és legalább annyira különbözik a fehér ember fattyúnyelvétől, mint a katona különleges obszcenitása, amely a segget mint belbecset és a szart mint külsínt hangsúlyozza, tökéletesen kifejezvé az egyenruhába bújtatott ember állapotát. A Hip titka — hogy voltaképpen csak azok sajátíthatják el, akik átértékelték a nekilendülésnek és kimerülésnek a nyelvben rejlő érzéseit — mások szemében csupán durvának és üdegesítőnek tűnik. A mikrokozmosz nyelve — a nem-objektív művészet értelmében — képletes, az apró, de lényeges változások dialektikájával átítatott nyelv. Ez esetben az embert szolgálja, mert bármely halandó közvetlen élményeit kifejezi, és felnagyítja mozgásának dinamikáját. Inkább a szó elvont, mint különleges értelmében; inkább az erők kölcsönhatásában tekinthetjük egy tényezőnek, mint valami kristallizált terület közép-pontjában álló jelenségnek. (Ez utóbbi a sznob gyakorlati jellemzése lehetne.) Hogy példát is mondjak, meglehetősen nehéz a makacsság Hip megfelelőjét kifejezni. A legközelebbi megoldás talán ez volna: „ez a pók se mászik ki a barázdájából”, de ez egyúttal mozgást, bár meglehetősen korlátolt mozgást jelent. Hogyan ábrázoljunk valamit, ami egyáltalán nem mozog? Még a csúszómászók is mozognak — ha a higadt pókok sebességénél sokkal lassabban is!

A hipsterek, akár a gyerekek, csokiért ugrálnak, nyelvük pedig a kéjért folytatott küzdelemben elért sikereik vagy bukásaik rejtett jelrendszere. A kimondatlan, de elfogadott társadalmi szabály az, hogy korántsem juthat mindenkinek csoki. A csoki tehát azé, aki győz, aki a legjobb, aki tudja, honnan merítsen elegendő energiát, és hogyan őrizze meg. A lényeg az energia, mert a pszichopaták és hipsterek semmiféle hatalom vagy osztály támogatására nem számíthatnak, ha túlnőnek önmagukon, s nélküle nem létezhetnek. A Hip nyelve tehát az energia megtalálásának és elpazarlásának nyelve.

De álljunk meg egy szóra! Ide írok néhány gyakorta használt és a viselésnek leginkább ellenálló hipster kifejezést; pók, gyerünk, letenni, bele, fogd meg, nyugi, ugorj, vele, dilis, kamelni, zuhi, csúszik, hip, négyszegletes. Ezek a szavak különböző rendeltetésűek, és a hangalak változása egyúttal az értelemben megnyilvánuló helyzetkülönbséget is jelöli. A hipster egész életén keresztül szemét Mekkára — az apokaliptikus kéjre — vetve halad; a civilizált világban bizonyos fokig mindenki szexuális nyomorék; a hipster legalább tudja is, hogy milyen mértékben, s hogy mily módon egészséges. A mindennapi életben

eléje kerülő élményeket szükségletei és életmódjának korlátozásai szerint vállalja, háritja vagy kerüli el. Mert az élet az egyének közötti küzdelem, amelyben a győző gyorsan magához tér, de a vesztes gyógyulása hosszabb ideig tart; a féltékeny felfedező örök versengése, amelyben erősödnünk kell, vagy az egy helyben topogásért betegséggel, kétségbeeséssel, az elmulasztott alkalmak utáni sajnálkozással fizetünk.

Ezért találunk e nyelvben a gyertünk-höz, a belé-hez, a velé-hez hasonló kifejezéseket. A gyertünk azt jelenti, hogy az egyhangúság, unalom és nyomott kedélyállapot órái, napjai, hónapjai, évei után szerencsénk volt, elég energiát halmoztunk fel, hogy a kedvező alkalmat el ne szalasszuk, és most mindent bele, mindent kockára teszünk. A mozgás a tehetetlenségénél mindig kívánatosabb. Ha az ember mozog, fülön foghatja a szerencsét, teste felmelegszik, ösztönei ugrásra készek, és ha válságra, akár a szerelem, akár az erőszak próbájára kerül sor, túléli, győzhet, szabadjára engedheti energiáit, és kevésbé utálja magamagát, idegrendszer megerősödik, ismét gyertünk, legközelebb gyorsabban bele, és talán másokat is találhat, akikkel együtt ugrálhat egy darabig. Az ugrálás ekképpen közlést jelent; azt, hogy létünk ritmusát szeretőnknek vagy akár egy barátunk, közönségnek adhatjuk át, és — ami ugyanilyen fontos — válaszuk ritmusát is érezhetjük. Ha mások ritmusában mozgunk, magunkat gazdagítjuk — a tanulást a hipster úgy kamelja, ha a szóban forgó egyéniség ritmusát teljesen átveheti. Emlelkszem például, hogy egy néger barátom valami összejövetelelen az iskolapadból alig kikerült lánnyal beszélgetett. Ez a néger a szó szoros értelmében analfabéta volt, de kitűnő hallással és rendkívüli utánzó-képességgel áldott. Ahogy a kislány magyarázott, azonnal észrevette érvelésének támadható pontjait, és kellemes — bár némileg délvidéki — angol kiejtésével belékött. Ha a kislány befejezett egy ésszerűnek vélt mondatot, elmosolyodott a bajsza alatt és megkérdezte: ... más irányban ... komolyan gondolod?

Mire a kislány dadogni kezdett: ... tulajdonképpen, nem ... ha igazán a mélyére nézel, van benne valami visszataszító ... — és öt percig ismét nem állt be a szája.

A néger természetesen semmivel sem jutott közelebb a kérdés helyes vagy helytelen megoldásához, de elérte, amit akart, sok mindent megtudott erről a számára ismeretlen lánytípusról. Mivel analfabéta volt, eszmék korántsem érdekelték őt úgy, mint az életmód, és ezért egyáltalán nem törődött a kislány kifejezéseinek pontosságával vagy pontatlanságával, de ahogy hangjának változásával mozgott, kiismerte a lány jellemét és társadalmi típusának értékítéletét.

A mozgás, a tanulás, a megoldás megközelítésének lehetőségét, az alkotás képességét jelenti. Alkotásunk tárgya nem is annyira fontos, mint maga a hit; hogy ha valóban eljutunk o d á i g, bármi mást elérhetünk, még az önfegyelmet is. A legeslegfontosabb, hogy nőnkhez vagy fiunkhoz — számos hipster ugyanis biszexuális — az erő kifejtés vagy a közösülés pillanatában egy lépéssel közelebb kerüljünk, s hogy ha végül elérünk valamit, új útra térhetünk; új, eddig elnyomott képességeket fedezhetünk fel magunkban.

Mert ha beszarsz — ez a Hip legrosszallóbb kifejezése —, ha ismét félénk, ostoba kölyökké züllesz, vagy ha félrelépsz, önuralmad veszted,

jellemed félénk, nőies felét mutatod; legközelebb nehezebben mozogsz majd, hallásod tompább lesz, rossz, erőpazarló szokásaid megszilárdulnak, még messzebb kerülsz tőle. De ha egyszer mégis odaérsz, a kegyelem állapotába jutsz, megismered tudatalattit, tápláló életedet, Isten közelébe kerülsz. Ez a bebörtönzött, szétszagotott és mégis megalománias Isten, melyről minden hipster azt hiszi, hogy érzékszerveiben lakozik, az Az, az energia, a nemiség, a yoga pránája, a Reich-féle orgone, Lawrence vére, Hemingway jója, a shaw-i életerő, ez az Isten nem az egyháznak istene, hanem a nemiség alig hallhatóan suttagó misztériumáé, a korlátlan energia mennyországa és a következő közösülés utáni felfogóképesség.

Mínderre egy higgadt pók azt felelhetné, hogy „ne dilizz, papa!”

Végeredményben csak feltételezések tárgyalására törekedtem, és nincs is a világon olyan hipster, aki ne gabalyodna feltételezéseinek tömkelegébe. Érdekes az Az felé vezető misztikus úton haladó feltételezés, de én csak egyetlen pók vagyok a higgadt pókok világában és minden, ami érdekes, egyúttal dilis is, legalábbis ez a Négyszegletesek véleménye, akik nem tudnak mozogni.

Nem lehet új filozófiát alkotni új nyelv nélkül, de a népszerű nyelvezet, annak ellenére, hogy új filozófiát tartalmazhat, nem tárulkozik ki azonnal. Joggal kérdezhetjük: akad-e a Hip argójában olyasvalami, ami a bohémek vagy a lumpenproletárok mulandó kitalálásaitól megkülönbözteti?

A választ a Hip pszichopatologikus elemében leljük meg, amely az emberi természetet nem a tapasztalatot megelőző, a múltból örökölt értékrendszer alapján szemléli s mégkevésbé ítéli meg. A Hip értelmezésében minden megoldás új alternatívát, új kérdést ígér, inkább a bonyolultságot, mint az egyszerűséget hangsúlyozza, olyannyira, hogy nyelvezete a hang világgossága, az arc és a test artikulációja nélkül közlésképtelen marad. Mivel a bonyolultság előtérben marad, a Hip elutasítja a hagyományos erkölcsi felelősségtudatot és azt hangoztatja, hogy cselekedeteink következményei előreláthatatlanok, ezért azt sem tudhatjuk, hogy a kifejezés joyce-i értelmében jók-e vagy rosszak; energiát adtunk-e másoknak s hogy mások ezt mily célra fordítják.

Az egyének tehát sem jók, sem rosszak — természetesnek tartjuk azonban, hogy jók és rosszak —, hanem lehetőségek, a Hip jellemzőszemlélete szerinti, valószínűbb vagy valószínűtlenebb lehetőségek halmozának tekintjük őket. Néhány egyéniséget másoknál alkalmasabbnak tartunk a lehetőségek megvalósítására, ha — és ez a dinamika — különleges karakterük megfelelő időpontban mozdulhat. Ebben nyilvánul meg a Hip és a Négyszegleteség lényeg-szemléletének különbsége. A Hip számára a közeg határozza meg az egyént, mert jelleme korántsem olyan jelentős, mint a közeg, melyben cselekvésre kényszerül. Feltételezzük, hogy a következtelen cselekedet kedvezőtlen közegben ötször akkora erőfeszítést kíván, mint ellenkező esetben. Ha így van; az egyént nemcsak jelleme teszi, hanem közege is, mert az adott közegben végrehajtott cselekedet sikere vagy bukása visszahat a jellemre és befolyásolja a legközelebbi közegben elfoglalt helyzetét. A jel-

lemet és a közeget egyaránt a sűrű közegben rendelkezésre álló energia mennyisége alakítja.

A jellemet eszerint állandóan ambivalens és dinamikus tényezőnek foghatjuk fel, amely a teljes viszonylagosság állapotába jut, oda, ahol csak a megfigyelő létének minden pillanatában felfogható elszigetelt igazságok léteznek. Hogy egy, talán indokolatlan, metafizikai ellentét párral példálózzunk: a világegyetem eszméje mintha csak tényként — lett légyen Berkeley Istene ez a tény — létezne, de olyan tényként, melynek felfedezése minden tudomány és filozófia célja; hirtelen minden élőlény, elsősorban az ember, bármely pillanatban változtatható törvényű valósággá alakulna. Az ember az új középkor csúcására kerül, ahol az igazság nem az, amit tegnap érzett, vagy holnap érezni vél, hanem pontosan annyi, amennyit a jelen állandó önkívületének minden pillanatában érezhet.

Az egyénnek és értékrendszerének elkülönülése, az egyéniségnek a társadalmi szuper-ego alóli felszabadítása ezek után magától értetődik. A Hipnek az az egyetlen erkölcsi törvénye — természetesen örökévaló erkölcsre gondolok —, hogy a lehetőségektől függően mindig és mindenütt azt kell tennünk, amit érzünk, és — itt kezdődik a Hip és a Négysegletű párviadala — sorsdöntő háborút kell viselnünk, hogy a magunk, csak a magunk számára kitégítsuk a lehetőségek határát. A lehetséges körének kiterjesztésével azonban másoknak is szolgálatot teszünk, és az egyén vágyainak nihilisztikus kielégítése egyúttal az emberi együttműködés antitézisének is magában foglalja.

Ezt az „*ismerd meg magad, és légy önmagad*” etikát a szókratészi mérsékletesség maradi múlt-tiszteletétől a Hip mértéktelensége, gyerekes jelen-rajongása különbözteti meg — hiszen a múlt tisztelete az állam múltban elkövetett tömeggyilkosságainak tiszteletét is magával vonja. A Hip létjogosultságát éppen jelen-rajongása igazolja. Logikájának következetessége még Sade márki a nemiség, a család és a magántulajdon kérdéseinek elrendezésére irányuló felejthetetlen javaslatán — mely szerint minden férfi és asszony minden férfi és asszony testének teljes, de ideiglenes birtokosa lenne — is túlszél. A Hip nihilizmusának végső kifutása arra mutat, hogy mindenféle társadalmi kategóriát és korlátozást le kell dönteni, ebben pedig az a gondolat rejlik, hogy az egyén így inkább teremtő, mint gyilkos lesz, s önmagát sem pusztítja el. A huszadik század közepét az a félelem zavarta meg, hogy elveszett az emberbe vetett hit, és csak a hatalom tekintélye menthet meg bennünket önmagunktól. Ezek az autoritárius filozófiák a maradi és a liberális vérmérsékletnek kedveznek, de ellentétesek a Hip felfogásával. A Hip, az egyéni erőszak árán, visszaterelhet bennünket magunkhoz, mert a barbárságra épít. Primitív szenvedély szükséges ahhoz, hogy elhiggyük: az egyéni erőszak még mindig kívánatosabb az állam kollektív kegyetlenségénél; a szó szoros értelmében bizalomra van szükségünk ahhoz, hogy az erőszakot a fejlődést elősegítő cselekedetnek tartsuk.

Más lapra tartozik, hogy a hipster korlátlan nemi-szabadság utáni vágya egy gyökerében különböző világ eszméjét tartalmazza-e. Gyűlölködve él, és ezért könnyen egy olyan rohamcsapathoz csatlakozhat, amely mágikus vezérének csak azért követi, mert a tömeggyilkosságot

érzékéig ható nyelven fogalmazta meg. De lélektanilag törvényen kívüli reménytelen helyzetüket tekintve meglehet, hogy a hipsterek egy része éppúgy vonzódik a legreakciósabb, mint a legradikálisabb mozgalmakhoz. Ha a válság elmélyül, számos hipster a társadalom borzalmainak tökéletes megértéséig juthat, mert a radikális is ismeri az elkeseredés, a megtagadott lehetőségek és az eszméi miatt megkeserített évek magyarázhatatlan lázadását. A szexuális kalandor, akit a nemi élet radikálisainak eltántorítására alkotott társadalom eltérített céljaitól, hasonló keserűséggel ismerheti fel a kívülről és belülről irányító konzervatív hatalom könyörtelen embertelenségét. Kalodába kényszerülve, kitagadottságában és az alkalmazkodásig éheztetve a hipster észreveheti még, hogy sorsa tulajdonképpen az emberiség sorsának felnagyított mása, és felszabadulása mindannyiunk felszabadulásának feltétele. Ez is elképzelhető, mert a Hip lényege a döntő pillanat bátorsága, és biztató arra gondolni, hogy ez a bátorság, mint létének magyarázatát, az élet megjavításának szükségességét is magában foglalja.

Jövőjét illetően nem bocsátkozhatunk messzemenő fejtegetésekbe. Néhány lehetőség azonban nyilvánvaló; elsősorban az, hogy a Hip szerves fejlődése a Néger uralkodó erőként való megjelenésén áll vagy bukik. A Néger a fehér embernél sokkal jobban ismeri az élet undok s veszélyes oldalát. Ezért valószínű, hogy amint egyenlővé válhat, némi felsőbbrendűségre is szert tesz — ez a rémület okozza honi politikánk rejtett drámáit. A Néger egyenlőségétől, mint minden előreláthatatlan következménytől, való rettegés — konzervatív, mert ez az egyenjogúsítás feldúltná minden egyes fehér ember lelkiállapotát, nemi életét és erkölcsi felfogását.

Ha a Néger egyszer felveti a fejét, a Hip pszichikai lázadásának fegyverei az amerikai szervezett erők antiszexuális alapjai ellen fordítják majd erejüket, és olyan ellentmondásokat, drámákat és ellen-szenveket válthatnak ki, amelyek véget vetnek a tömeges alkalmazkodás gonosz, üres képmutatásának. A konformizmus helyét erőszak, fejeszettség, zűrzavar és lázadás foglalja el, és ha helytálló az a liberális nézet, amely szerint Amerikában minden mozgalom békésen megfér, a Hip végül is közéleti tényezővé válhat. De ha mindez hamisnak bizonyul, és a Néger felemelkedését kísérő gazdasági, társadalmi s lelki válságok áradata minden útjelzőt elsöpör, a liberálisok milliói olyan politikai kényszerhelyzettel és az emberi természet olyan megnyilvánulásaival kerülnek szembe, melyek elől eddig kitértek. Ha a déli államok faji megkülönböztetést eltörlő iskolareformjának példáját vizsgáljuk, kiderül, hogy a reakciósooknak volt igazuk, amikor azt állították, hogy a vegyes oktatás egyúttal a fajkeveredést is magával hozza. Radikális lévén, én éppen az ellenkező végtetből nézem a dolgot — szerintem a négerké kétségbevonhatatlan joga, hogy fehérekkel párosodjanak, s erre sor is kerül majd, mert a néger fiúk nem féltik az életüket. Az átlag liberális számára, akit a hivatásos liberálisok bizottsági halandzsája megsüketített, ez a kérdés nem létezik, mert tudomása szerint a négerké sem kívánnak keveredni. És ha eljő a nap, a fajkeveredés rémületét csak az amerikai kommunisták riadalmához hasonlíthatjuk, melyet a Sztálin-bálvány ledőlése váltott ki. Az átlagos amerikai kommunista Sztálin-mítoszának ugyanis kevés köze volt a poli-

titkai tényekhez, de annál több a lelki szükségszerűséghez. Ilyen értelemben a liberálisnak az a lelki szükséglete, hogy elhiggye: a négerék és a délvidéki fehérek tulajdonképpen és alapjában véve ugyanolyan derék liberálisok lehetnek, mint ő maga, ha a derék, liberális érvek őket is jobb belátásra térítik. A liberális nem ismerheti be, hogy a társadalom bőre mögött húzódó gyűlölet méltánytalansága az egyéneken megbúvó közös erőszak kitörését sietteti, és hogy ha tisztességesebb világot akarunk, nem tarthatjuk vissza lélegzetünket, mert ennek következménye csak még rosszabb lehet, s végül a következő dilemma áll elő: ez a gyűlölet a nihilizmus vagy a totalitárius állam, a hidegvérű gyilkos megsemmisítése felé fordul.

Márton László fordítása